

УДК 069.4+069.8](477)“2014/2016”

© *Жанна ОЧЕРЕТЯНА*

АНАЛІЗ РОБОТИ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ З НАУКОВОГО КОМПЛЕКТУВАННЯ ЗА 2014 – 2016 рр.

Підбито підсумки наукового комплектування Національного музею історії України у Другій світовій війні за 2014 – 2016 рр., здійснено порівняльний аналіз. За тематичним принципом проаналізовано нові надходження, що поповнили фондів колекцію за останніх три роки і стали джерелом для подальшого дослідження історії війни, тепер уже в ролі унікальних експозитів у музейному просторі. Окреслено напрями майбутнього комплектування фондової колекції з огляду на реалії сьогодення та потребу суспільства.

Ключові слова: *Друга світова війна, Національний музей історії України у Другій світовій війні, музейний предмет, комплектування.*

Наукове комплектування – один із напрямів музейної діяльності, що ґрунтується на методологічних принципах музеєзнавства та є основною умовою реалізації музеєм функції документування. Фундаментом формування музейного зібрання, а відтак успішного розвитку всього музею є науковий підхід до комплектування – планомірного, цілеспрямованого процесу виявлення та збору предметів музейного значення з метою формування й поповнення музейного зібрання.

Фондове зібрання Меморіального комплексу є невід’ємною частиною Музейного фонду України, налічує 383 329 музейних предметів і складається з основного (316 749 од.) та науково-допоміжного (66 580 од.) фондів. Відповідно до типів предметів структурно поділяється на писемні, речові, фалеристичні, фотодокументальні, нумізматичні, образотворчі предмети, а також зброю та техніку.

Попри те, що впродовж десятиліть завдяки цілеспрямованій роботі з комплектування в Меморіальному комплексі сформовано найбільше та найцінніше тематичне зібрання в Україні, кожна колекція потребує доповнення й поглиблення. Комплектування фондових колекцій залишається одним із головних

напрямів роботи науковців Меморіалу з метою подальшого формування музейного зібрання, вивчення музейних предметів і колекцій та створення умов для їхнього використання в експозиційно-виставковій, науково-дослідницькій та просвітницькій роботі.

Упродовж останніх років фондозбірня музею щорічно поповнювалася понад 3000 музейних предметів основного фонду. У 2014 р. до фондів музею надійшло 3637 од. основного та 1271 од. науково-допоміжного фонду; у 2015 р. – 5621 од. основного та 1117 од. науково-допоміжного фонду; у 2016 р. – 3701 од. основного та 1506 од. науково-допоміжного фонду. Як свідчать цифри, 2015 р. виявився найбільш вдалим для комплектування основного та науково-допоміжного фондів.

Наукове комплектування в музеї здійснюється на основі концепції, що ґрунтується на концептуальних засадах діяльності Меморіального комплексу на 2012 – 2020 рр. та науково-фондової роботи на 2016 – 2020 рр., у яких викладено завдання, принципи, форми та методи комплектування. На її основі складаються перспективний та щорічні плани комплектування, які містять конкретні розробки завдань на наступний рік відповідно до потреб та можливостей музею. Для комплектування музейного зібрання Меморіальний комплекс володіє всіма можливостями. У своєму складі ми маємо висококваліфікованих співробітників, професійних реставраторів, обладнані експозиційні площі й приміщення для довготривалого зберігання музейних предметів, а також необхідні складники для консервації зібрань, а головне – бажання працювати на благо суспільства.

До основних форм комплектування входять:

- польові дослідження – відрядження, репортажний збір (збирання документів, свідчень, предметів у момент події чи невдовзі після неї);
- поточне комплектування – збирання, передача, закупівля, аукціон, обмін, дарування, заповіт, передача силовими структурами після вилучення тощо.

Виділяються систематичний (типологічний), тематичний і комплексний методи комплектування. За допомогою першого відбувається поповнення колекцій типовими предметами, характерними для певної епохи, зокрема періоду Другої світової війни, довоєнних та повоєнних подій. Тематичний метод спрямований на документування процесів та явищ, котрі розкривають визначену тему, і на комплектування різнотипних предметів, які часто застосовують наукові співробітники у своїй роботі над виставками. Комплексний метод комплектування передбачає використання двох попередніх і є найпоширенішим серед тих, які використовуються співробітниками музею. Він дозволяє проводити повноцінне документування подій, задовольняти запити експозиційно-виставкової та освітньої діяльності.

У зв'язку зі зміною назви музею, структури й темарію досліджень наукових відділів, нагальною потребою реекспозиції головними перспективними науковими завданнями з комплектування є розширення та актуалізація джерельної

бази для подальшого експозиційного всебічного відображення історії України в період Другої світової війни, її причин та наслідків.

Продовжуючи комплектування за традиційними темами, які розкривають участь українців у бойових операціях Другої світової війни й рухах Опору, життя населення в умовах нацистської окупації, внесок України в перемогу над нацизмом, останнім часом зусилля науковців сконцентровані на пошуку артефактів для висвітлення соціогуманітарних складників та наслідків війни, вивчення психологічних явищ і феноменів на війні, психології фронтового побуту, діалектики співвідношення образу війни в масовій свідомості та в свідомості її безпосередніх учасників, історичної пам'яті й ментальних трансформацій у повоєнному суспільстві тощо. Відбір предметів не обмежується часовими рамками Другої світової війни. Належна увага приділяється предметам довоєнної та повоєнної доби, які відображають не тільки бойовий і життєвий шлях учасників війни, а й соціальні, економічні й політичні процеси в СРСР та Німеччині напередодні війни; висвітлюють події, що призвели до найжорстокішої трагедії ХХ ст.; наслідки війни для України та її населення, котрі дотепер впливають на сучасне українське суспільство. Розширені також рамки предметного комплектування. Під час збирання матеріалів поза увагою науковців не залишаються предмети етнографії та народознавства, які дозволяють в експозитарному просторі відобразити повсякденне життя людей, посилюють емоційний вплив на відвідувачів.

Комплектування фондів ведеться співробітниками всіх науково-дослідних відділів музею відповідно до заданих тем і згідно з річним планом. Водночас не оминаються увагою матеріали за іншими актуальними темами, адже джерела надходження бувають планомірними й випадковими. Досвідчені фахівці вміло вилучають із первісного середовища предмети музейного значення, які мають репрезентативні сліди історичного минулого та об'єктивно й повно відображають суспільний розвиток. Науковці музею намагаються дотримуватися врівноваженого та неупередженого відбору джерел, відмовляються від очевидної в минулому міфологізації окремих явищ і подій війни, а також критично аналізують спроби деяких сучасних дослідників продукувати нові міфологеми.

Отже, критеріями відбору предметів музейного значення для подальшої музеєфікації є автентичність, репрезентативність, достовірність, комунікативність, інформативність, атрактивність, експресивність, меморіальність, а також стан збереження. При цьому перевага надається збиранню не окремих предметів, а комплексів взаємопов'язаних між собою речей, зображувальних матеріалів, писемних документів. Особливий інтерес представляють предмети, які мають неординарну «історію» щодо виявлення, побутування тощо, що дає змогу виокремити їх із-поміж інших аналогічних предметів.

Усі предмети музейного значення, які в ході вивчення були визначені науковими співробітниками як такі, що можуть вважатися музейними предметами, були розглянуті колегіальним органом музею – Фондово-закупівельною

комісією. Цю структуру очолюють провідні фахівці нашого закладу, і саме вони дають остаточну оцінку запропонованим для включення до музейного фонду матеріалів, ухвалюють рішення про приймання предметів на постійне зберігання до основного чи науково-допоміжного фонду.

Основними формами й методами комплектування в музеї є так звані традиційні, узвичаєні, що відпрацьовані багатьма роками музейної практики, зокрема систематичне, тематичне та поточне комплектування, експедиції, наукові відрядження, по «гарячих слідах», закупівля.

Так, прикладом систематичного комплектування (поповнення музейних колекцій однотипними предметами) можуть слугувати колекції монет і марок, які розширилися серіями, випущеними Національним банком України та УДППЗ «Укрпошта», і приурочені битвам, що проходили на території України в роки війни, та ювілейним датам визволення від нацистів українських міст.

Тривала робота з наукового атрибутування особових справ Героїв Радянського Союзу, кавалерів орденів Слави 3 ступенів, офіцерів, які в повоєнні роки проживали в Україні. Завдяки досягнутій домовленості між керівництвом музею та Міністерством оборони України військкоматами та Галузевим державним архівом МО передано понад 800 особових справ. За звітний період до фондів надійшли справи на 181 особу, які містять понад 3 тис. документів.

Серед них – особові справи Героїв Радянського Союзу учасників вересневої кампанії 1939 р. артилериста І.А. Тернавського та льотчика-бомбардувальника Ф.Ф. Степанова; учасника радянсько-фінляндської війни 1939 – 1940 рр., німецько-радянської та радянсько-японської війни 1945 р. льотчика-винищувача А.І. Нефьодова; автоматника окремого батальйону морської піхоти Азовської військової флотилії (з 1944 р. – Чорноморського флоту) учасника висадки групи десантників під командуванням старшого лейтенанта К.Ф. Ольшанського у Миколаєві О.І. Купріянова; моряка-підводника Ф.Є. Пахальчука; кулеметника Т.Т. Лободи, який за роки війни дев'ять разів був поранений на фронті; особова справа кавалера орденів Слави 3 ступенів автоматника П.Р. Приходька, котрий, будучи мобілізованим на фронт лише в листопаді 1943 р., до кінця війни встиг відзначитися тричі; особові справи учасника Першої та Другої світових воєн генерал-майора В.А. Галецького; військовополонених Б.В. Силави і Г.М. Захарченка, яким довелося зазнати гіркоти ворожого полону й «ласки» радянських спецорганів [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10].

Документалістика особових справ віддзеркалює не тільки життя та бойовий шлях учасників Другої світової війни, а й малодосліджені та суперечливі лакуни воєнного буття; дає можливість скласти просопографічний портрет нагороджених; простежити роль радянської пропаганди у формуванні образу героя; з'ясувати ставлення до героїв і рядових учасників війни на офіційному та суспільному рівнях у період від завершення війни до сьогодення.

Фонд документальних джерел поповнили відновлені документи з архіву учасника національно-визвольного руху провідника ОУН А.С. Михалевича [11].

Упродовж майже 8 років музейні реставратори трудилися над поверненням до життя унікальних артефактів. Після складної та довготривалої реставрації до фондів музею надійшов іще 41 оригінальний документ періоду 1946 – 1948 рр. Нині в науковий обіг уведено 235 одиниць із цього унікального документального масиву, що є вагомим поповненням джерелознавчої бази з вивчення українського визвольного руху 1940 – 1950-х рр. Одночасно продовжується і його вивчення.

Неабияким надбанням науковців музею стали листівки з архіву референтури СБ ОУН Козівського району Тернопільської області, передані з архіву Центру досліджень визвольного руху (м. Львів). Архів, захований у бідоні та закопаний восени 1949 р., було знайдено 17 березня 2015 р. Листівки містять як проукраїнський, так і антирадянський зміст, зображення українських політичних і військових діячів, провідних членів ОУН та УПА: Зенона Коссака, Михайла Березинського, Івана Климів-Легенди. Зміст однієї з листівок актуальний і досі – «Христос Воскрес – Воскресне Україна!» [12].

Нині, збираючи матеріальні джерела, науковці музею активізують роботу щодо фіксації наративних джерел, оскільки ці матеріали є невід’ємним складником формування національної історичної пам’яті. Колекція фонозаписів музею налічує 1158 од., серед писемних джерел – 200 щоденників, понад 8,5 тис. листів. Епістоли, щоденники, спогади – першоджерела, що віддзеркалюють (хай навіть суб’єктивно) не лише діяльність, моральне обличчя, внутрішній світ людини, а й розкривають її ставлення до інших, передають атмосферу епохи. Епістолярій суттєво доповнює офіційні документи й досить виразно та об’єктивно характеризує окремі факти, епізоди й події життя в умовах війни. Колекція постійно перебуває в центрі уваги науковців музею, активно досліджується та апробується в науковому й експозиційному просторі. Колекційне зібрання залишається невичерпним, багатогранним і потребує подальшого опрацювання та вивчення.

Нещодавно епістолярна колекція Меморіалу поповнилася листами діяча національно-визвольного руху президента УГВР К.І. Осьмака. Після багаторічної співпраці його донька Н.А. Осьмак передала до музею на довічне зберігання матеріали батька, зокрема 160 листів та інші документи з родинного архіву [13]. Значна частина епістоляріїв лягла в основу виставки «Кирило Осьмак. Автопортрет у листах на тлі Владімирського централу», що експонувалася в залі «Рухи Опору» в 2015 – 2016 рр.

Широко використовується в Меморіалі й тематичне комплектування – виявлення і збирання предметів музейного значення з метою створення виставок, доповнення основної експозиції або збільшення музейних колекцій.

У 2014 – 2016 рр. фондів колекції поповнилися 943 музейними предметами 82 осіб завдяки науково-гуманітарному музейному проекту «Родинна пам’ять про війну: Збережено», який розпочався 2012 р. і став своєрідним каналом-комунікатором «зворотного зв’язку» з відвідувачем, персоніфікатором воєнної історії, фактором родинної пам’яті. І якщо так звана «класична» усна історія

охоплює свідчення і спогади безпосередніх учасників подій, то науковці Меморіального комплексу, запроваджуючи цей проект, поставили за мету зібрати та проаналізувати наративи, що передаються з покоління в покоління. Більша частина матеріалів експонувалася на виставках, які створювалися в рамках цього задуму.

Завдяки означеному проекту зібрані матеріали І.Ю. Кіргінцева, який пройшов із боями від Сталінграда до Угорщини і загинув у 1945 р. в боях на о. Балатон. По війні син загиблого звертався із запитом до різних офіційних установ із метою встановити місце поховання батька. Лише в 1988 р. родині вдалося відвідати місце загибелі бійця [14].

Довгих чотири роки провів в окопах Першої світової і був солдатом Другої світової війни І.І. Кудря. Фондозбірня музею поповнилася фотографіями, документами та листами воєнного часу, які пронизані надією на перемогу, батьківською турботою і піклуванням про дітей. Іван Кудря був батьком великої родини, яка дала фронту ще трьох воїнів. Дружина одного з них, Віра Вербицька, перебувала в тилу, її сестра Ольга – вивезена на примусові роботи до Німеччини, а інша, Валентина, мобілізована на польові роботи в колгосп [15].

Народна артистка УРСР, Герой України, дитина війни В.Г. Заклунна передала власні матеріали, фото, документи та нагороди батьків – бійця військ НКВС Г.П. Заклунного та медпрацівниці В.Н. Заклунної; фото діда, учасника Першої світової війни, який помер від голоду в 1933 р., П. Заклунного; матеріали дядька, учасника оборони Києва, В.П. Заклунного.

На запрошення стати учасником проекту відгукнувся син учасника війни М.В. Сердюк, що передав до фондозбірні музею матеріали батька, трудівника тилу, та власні. На початку німецько-радянської війни родина Сердюків евакуювалася до Куйбишева (нині м. Самара, Російська Федерація). Михайло Володимирович працював токарем-розточником на моторобудівному заводі. У серпні 1943 р. направлений військкоматом у школу юнг ВМФ на Соловецькі острови. Після закінчення школи радистів проходив службу на Чорноморському флоті, про що розповідають його документи, серед яких червонофлотська книжка та фотографії воєнного часу. У період проведення Ялтинської конференції від січня до лютого 1945 р. на БТЩ (базовий тральщик) «Гарпун» у складі 1-ї бригади тралення М.В. Сердюк брав участь у рейдах з охорони морських підступів до Лівадійського палацу [16].

Киянка Н.С. Гедзь передала до музею матеріали батька – учасника німецько-радянської війни С.М. Гедзя, матері – вільнонайманої робітниці Г.Т. Древецької, та її братів - Є.Т. Древецького та Б.Т. Древецького. Загалом 52 одиниці зберігання, серед яких 6 орденів, 25 медалей та знаків, документи, фотографії, особисті речі. Також вона поділилася спогадами про довоєнне життя родини матері й про ті труднощі, яких зазнала родина після репресії батька, про життя в окупованій нацистами Славуті (нині Хмельницької області). У своєму листі Н.С. Гедзь звернулася з проханням до співробітників Меморіального

комплексу прийняти на постійне зберігання матеріали, що залишилися в родині: «...Після смерті батьків у мене залишилися фотографії, ордени, медалі родини. Прямих нащадків, яким цікава історія родини, немає. Є нащадки в Росії, але їм ця історія не цікава. Щоб ці предмети не опинилися на смітнику, прошу співробітників Національного музею історії України у Другій світовій війні прийняти їх на зберігання...» [17]. Прикро визнавати, що іноді історія роду та сімейні реліквії виявляються непотрібними нащадкам, і тоді саме на наш музей покладається завдання зберегти чиясь родинну пам'ять для майбутніх поколінь.

Підсумком роботи науково-гуманітарного проекту «Родинна пам'ять про війну» стала виставка «Родинна пам'ять про війну: Збережено», що працювала в музеї з травня 2015 р. до січня 2016 р. і була приурочена до 70 річчя перемоги над нацизмом у Європі та 70-річчя завершення Другої світової війни. Готували виставку науковці Меморіалу в час війни, яка палає на Сході України. Саме тому чи не щодня вносилися корективи в попередні плани. У вкрай обмежені терміни проводилася робота з наукового комплектування фондів за новою для музею темою «Захист суверенітету й незалежності України. Початок ХХІ століття». Так, у ввідному залі музею була створена реліквійно-образна композиція «Кіборги», присвячена синам, внукам і правнукам учасників минулої війни, які нині захищають українську землю. Науковці активно працювали з учасниками подій та їхніми родинами з різних куточків України. Ця робота не припинилася. Завдяки наполегливій праці наших співробітників значна кількість матеріалів, які спочатку були надані лише для виставки, поповнили фондозбірню музею. Комплектування матеріалами в цьому напрямку триватиме.

В умовах війни, яка вже три роки точиться на Сході України, з'являються нові родинні історії, у яких героями стають уже сучасні покоління захисників української землі. Тепер саме їхні історії заповнюють нові сторінки родинних літописів та історії нашої держави. Така сторінка з'явилася в історії родини Минів-Брановицьких. Ігор Брановицький – захисник Донецького аеропорту. Опинившись у ворожому полоні, він зазнав нелюдських знущань. Його знесиленого застрелив двома кулями в голову громадянин Російської Федерації Арсеній Павлов, більше відомий як «Моторола». На момент загибелі йому не було й тридцяти дев'яти років. 4 червня 2015 р. нагороджений посмертно недержавною нагородою – першим орденом «Народний Герой України». Указом Президента України від 23 серпня 2016 р. йому присвоєно звання Героя України. Мати Ігоря передала до музею фото, документи та особисті речі сина. Батько Героя кадровий офіцер Євген Іванович Брановицький під час військово-політичної спецоперації СРСР в Афганістані 29 вересня 1985 р. зазнав поранення і був визнаний інвалідом III групи. У 1990 р. він помер – важке поранення не минуло безслідно. Тепер батько й син назавжди залишаться у віці тридцяти дев'яти років. Радянсько-фінляндська та німецько-радянська війни, бої, поранення і контузія, медаль «За бойові заслуги» за виявлену мужність. Декілька фраз із біографії діда Ігоря

Брановицького Костянтина Петровича Мини. Відтепер у фондах музею будуть зберігатися матеріали трьох поколінь цієї родини [18; 19; 20].

Деякі матеріали надійшли до фондозбірні у відповідь на знайдені науковцями відомості про загиблих або зниклих безвісти в роки війни родичів. Так, у 2014 р. племінник Б.О. Алексеєва звернувся до музею із заявою про пошук дядька, остання звістка від якого надійшла в червні 1943 р. Точних даних про час і місце загибелі розшукуваного з'ясувати не вдалося, проте було встановлено, що лейтенант Алексеєв загинув на території Донецької області. Оскільки на час отримання інформації на цій території вже проходила антитерористична операція, родина прийняла рішення передати листи та фото до музею з проханням увічнити ім'я загиблого на одній із братських могил Донецької області після завершення там бойових дій.

Співробітники Меморіалу продовжують комплектування фондів матеріалами, що надходять від солдатських удів. Музейна колекція поповнилася вишитим рушником Є.Д. Сутули – вдови з с. Мельники Чорнобаївського району Черкаської області, чоловік якої загинув у 1945 р., визволяючи Польщу [21]. Рушники, хустину та інші побутові речі передала солдатська вдова П.Ю. Кикоть, чоловік якої – З.Д. Кикоть – був призваний польовим військкоматом у вересні 1943 р., а зник безвісти в листопаді цього ж року [22].

Свідчення перебування хлопців і дівчат на примусових роботах у Німеччині до сьогодні з'являються у найнеочікуваніших місцях. «Я живу в Німеччині. Нещодавно мій знайомий під час будівельних робіт розвалив стіну старого будинку, і з неї випали старі газети та документи часів Другої світової війни. На цих документах стоять українські прізвища. Схоже, що вони з концтабору. Я хочу подарувати ці документи Вашому музею», – написала в листі до музею жителька м. Мюнхена Олена Хоффман, уродженка України. Музей оперативно відгукнувся на цю пропозицію. Після отримання та вивчення надісланих артефактів було встановлено: це облікові картки та медичні довідки остарбайтерів із Радянського Союзу (21 документ), які одразу ж знайшли своє місце на виставці «Остарбайтери. До 75-річчя злочинної акції», яка нині представлена на експозиційній площі музею [23].

Досить цікавим є комплекс матеріалів остарбайтера Н.М. Строевої, яка разом із двома сестрами була вивезена на примусові роботи до Німеччини. Одна з дівчат по війні залишилася в Європі, друга в 1946 р. померла від туберкульозу, на який захворіла під час перебування на примусових роботах. Через деякий час закінчили свій життєвий шлях і батьки, згодом – сама Нонна [24]. Речі до музею передала нинішня господарка будинку, де мешкала сім'я Строевих. Приємно, що в нашому суспільстві є небайдужі люди, які зберігають пам'ять про війну, її учасників та жертв, котрі навіть не були їхніми родичами.

Саме завдяки наполегливій праці наших співробітників була досягнута домовленість із директором Музею «Пам'ять єврейського народу та Голокосту в Україні» (м. Дніпро) про передачу до скарбниці Меморіалу унікальних

експонатів – двох дрейдлів (чотиригранна дзига, котрою гралися єврейські діти під час свята Хануки) періоду 1930 – 1940-х рр. із концтабору Аушвіц [25]. Вони відразу ж були розміщені в головній експозиції музею, чим доповнили тему функціонування нацистських таборів у роки Другої світової війни та перебування в них дітей.

У 2016 р. науковці музею активно готувалися до створення виставки «Смертельний шлях», присвяченої 75-й річниці трагедії Бабиного Яру, шукали нові експозити, які б допомогли розкрити документальну частину і доповнили художньо-образні композиції. Представлені матеріали на виставці та в експозиції музею допомогли продемонструвати колосальні масштаби нацистського геноциду, спрямованого проти євреїв та ромів Європи, зокрема й України. Вони стали частиною фондової колекції. Зокрема це матеріали родини ромів Підгурських, які були розстріляні під час нацистської окупаційної влади. К.В. Підгурський – учасник Другої світової – не зміг повернутися після війни до спаленої рідної оселі, до розстріляних нацистами батьків і сестер. На щастя, дружина з сином врятувалися, знайшли притулок у с. Мотовилівська Слобідка на Фастівщині. Разом із сім'єю будував нову хату, використовуючи дерев'яні кутоміри, рубанки, що нині експонуються в нашому музеї. Інструменти, оберіг та керамічну статуетку «Циганка-купальниця», що була привезена Підгурським із Німеччини, до музею передав етнограф О. Данилкін [26]. На сьогодні з родини Підгурських живим ніхто не залишився.

У процесі підготовки виставки науковці музею віднайшли унікальні матеріали з надзвичайно цікавою історією. Це фотографії ромської родини Старцевих, яка зазнала геноциду в роки німецько-радянської війни [27]. Під час окупації Києва нацистами ромам жити в місті ставало небезпечно. Особливо ситуація загострилася з вересня 1941 р., після початку розстрілів у Бабиному Яру. Кілька разів ромську родину Старцевих попереджав про перевірку документів та поквартирні облави сусід, який служив у поліції, та навіть попри допомогу небайдужих, усієї родині врятуватися не вдалося.

Задля виконання поставлених завдань науковці музею використовують різноманітні форми збору матеріалів, вагоме місце серед яких займають наукові відрядження, для їх проведення створюються потужні музейно-експедиційні групи. Основна мета – комплектування тематичних колекцій, виявлення та відбір експонатів для експозицій та виставок у світлі нових бачень та тенденцій.

За звітний період було здійснено виїзди до Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської та Хмельницької областей. Завдяки ретельній підготовці й наполегливій праці науковців були зібрані матеріали про голод 1946 – 1947 рр. в Україні, учасників національно-визвольного руху на території Західної України, політичних в'язнів, учасників та свідків примусової депортації українців із прикордонних районів Польщі до СРСР (1944 – 1951 рр.) тощо. Також була проведена робота із запису усного наративу на електронні носії.

Загалом лише в 2016 р. було зібрано понад 500 одиниць музейних предметів. Серед них: особисті матеріали учасників національно-визвольного руху подружжя розвідника боївки СБ С.М. Петраша та члена мережі ОУН у м. Самбір С.В. Петраш (Кульчицької); командира сотні «Дзвони» Станіславського тактичного відтинку «Чорний ліс» воєнної округи «Говерла-4» УПА-Захід В.І. Чав'яка; стрільця сотні «Гайдамаки» воєнної округи «Говерла-4» УПА-Захід М.К. Шевчука; чотового сотника УПА-Захід М.В. Симчича; командира боївки сотні «Летуна» Г.І. Ковалю; ройового, вістуна комендантського рою сотні «Хорти» ТВ-23 «Магура» УПА-Захід Б.В. Михасіва; члена ОУН В.І. Гандзюка; ройового сотні УПА-Захід В.М. Наконечного; спецкур'єра сотні «Смирного» куреня «Рена» ТВ-26 «Лемко» І. Мікуліка; зв'язкового сотні «Спартана» Станіславського тактичного відтинку воєнної округи «Говерла-4» УПА-Захід Д.П. Феніна; стрільця, розвідника районного провідника Чортківської округи ОУН чотового сотні «Сірі вовки» тактичного відтинку «Стрипа-ІІ» воєнної округи «Лисоня» УПА-Захід В.Л. Піруса, члена ОУН Р.В. Григорчук (Галицької); зв'язкової Головного проводу ОУН довіреної особи Романа Шухевича Г.Т. Дидик; зв'язкового Кременецької надрайонної Служби безпеки і зв'язку ОУН М.А. Баканчука. Згодом він був зарахований зв'язковим-інформатором Кременецької надрайонної СБіЗ ОУН (псевдо «Антон»). Передавав грипси, здійснював розвідку в Кременецькому та Шумському районах Тернопільщини. У жовтні 1947 р. під час облави в Почаївському районі був заарештований, згодом засуджений.

Зазвичай у національно-визвольній боротьбі брали участь цілі родини. Заслужують на увагу комплекси матеріалів учасників національно-визвольного руху подружжя Леочків. Василь Леочко був заарештований у 1945 р., засуджений до 15 років позбавлення волі. Тетяна Леочко (Барабаш) заарештована в 1949 р., засуджена до 25 років позбавлення волі. Обоє відбували покарання на Колимі. Молоді люди познайомилися в 1956 р. у Москві, повертаючись із заслання. За рік вони одружилися. До нашого музею Тетяна Василівна передала наволочку, яку власноруч вишила в ув'язненні на Колимі [28].

Уся родина Ільків-Ангелів брала участь у національно-визвольному русі. 27 травня 1946 р. радянським спецслужбам удалося дізнатися місце перебування І.Г. Ангела (псевдо «Крилатий»). Будинок, де він перебував разом із двома повстанцями, був оточений. Розуміючи, що упівців не взяти живими, енкаведисти підпалили будівлю. За спогадами доньки Стефанії, від будинку залишилася лише купа попелу та глиняні речі. Один із глечиків жінка довго зберігала вдома, а в 2016 р. передала на до фондозбірні музею [29]. Василь Ільків був заарештований у лютому 1946 р. та засуджений до 10 років позбавлення волі, покарання відбував у м. Осинники Кемеровської області. Разом із ним, як члени родини «ворога народу», були виселені його батьки. Не витримавши складних умов праці та життя, у 1952 р. помер батько, а в 1953 р. – мати. Обоє поховані на табірному кладовищі. Молоді люди Василь Ільків та Стефанія Ангел одружилися, перебуваючи на засланні. Там у подружжя народилося троє дітей.

Частина унікальних предметів одразу були відібрані та розміщені в головній експозиції Меморіалу. Це сардак та лампа гасова вояка УПА Гоянюка В.І. [30; 31]. Лампу він використовував під час перебування у криївці с. Спас Коломийського району Івано-Франківської області. За родинною легендою, сардаком своєї матері скористався, коли був змушений замаскуватися під літню жінку (крім того, одягнув жіночу хустину, а на спині, підклавши сіна, зробив собі «горб»), щоб мати змогу пройти крізь кордони підрозділу НКВС під час чергової облави села (приходив додому по харчі). За даними Коломийської міжрайонної станиці Братства ОУН-УПА, сто десять мешканців с. Спас брали участь у національно-визвольному русі, 68 із них загинули. До початку 1950-х рр. у селі існувало понад 30 криївок.

На сьогодні актуальними стають питання соціогуманітарних аспектів війни, а особливо в перші повоєнні роки. Українсько-польський трансфер населення 1944 – 1951 рр. – це лише одна з великої кількості проблем, про яку потрібно розповідати людям у музеї. А для цього необхідні оригінальні експозити. Науковці активно працюють у цьому напрямі, і саме завдяки відрядженням у західні області України вже кілька років поспіль вдається збирати матеріали з цієї теми. Слід зазначити, що виникають труднощі зі збором матеріалів переселенців-поляків на територію Польщі, і це зрозуміло, адже для реалізації таких намірів потрібно здійснювати вже закордонні відрядження.

До фондової колекції музею надійшли предмети побуту, які були свідками трагедії переселення сім'ї Русиняків. У квітні 1945 р. родині, яка проживала в Малопольському воєводстві (Польща), повідомили, що їх переселяють до України. У сім'ї було шестеро дітей. Оскільки родина була заможною, батько відмовився від своєї власності, щоб урятуватися від вивезення до Сибіру. У 1946 р. Русиняки приїхали до м. Бережани Тернопільської області, де влаштувалися на роботу в колгоспі. Жили в недобудованій хаті. У 1947 р. сім'ї виділили дві невеличкі кімнати, а за два роки – половину приватного будинку на вул. Львівській (на увесь будинок не вистачало коштів, зазначених у пересильних документах). Усе життя мешкав у тому будинку на вул. Львівській молодший син Русиняків Петро. Його сестра Стефанія – відома в Західній Україні художниця, займалася іконописанням та вишиванням [32].

Унікальні речі зберігала впродовж усього життя І.М. Чернишова (Замлинська). Нині її племінниця від щирого серця передала матеріали у дбайливі руки музейників. Вони розповідають про родину Замлинських, яка разом з іншими українцями на той час уже польського м. Перемишля потрапила під другу хвилю переселення (вересень 1945 р. – листопад 1946 р.). Їх відправили до Івано-Франківська. Збиралися похапцем, узяти дозволили лише документи й необхідні речі. Ірина на згадку про дитинство й юність взяла із собою фотокартки із зображенням вулиць Перемишля та театру, у якому часто бувала. Забрала дівчина й фотолистівку із зображенням єпископа УГКЦ Кациловського Й.П. Відтепер реліквія розміщена в головній експозиції нашого музею [33]. Єпископ очолював

Перемишльську єпархію до встановлення радянської влади. За його сприяння там була збудована українська церква, багато уваги приділяв освіті українців у Польщі. Після повернення радянської влади виступав проти переселення українців із Польщі. Він був засуджений за антирадянську пропаганду, проведення політики колонізації на території Західної України, контакти з підпільною організацією ОУН і колабораціонізм, співробітництво в роки війни з дивізією СС «Галичина». Від запалення легенів у 1947 р. помер у в'язниці.

Третій етап депортації, що відбувався у 1947 р., дістав назву операція «Вісла». Приводом до початку операції стало вбивство заступника міністра оборони Польщі генерала Кароля Свєрчевського 28 березня 1947 р. Керівництво операцією було покладене на Степана Стебельського (Псевдо «Хрін»). Майор УПА Степан Стебельський – командир сотні «Ударник-5», з 15 серпня 1947 р. – начальник Тактичного відтинку-24 (ТВ-24) «Маківка» Військової округи-4 «Говерла» групи УПА-Захід. Один із засновників інженерних підрозділів УПА. Наприкінці жовтня 1944 р. під час бою під Лещавою-Горішньою Перемишльського повіту Підкарпатського воєводства отримав поранення в обидві руки – одна назавжди залишилася нерухомою. Лицар Срібного Хреста Бойової Заслуги 1-го класу та Золотого Хреста Заслуги 1-го класу. Загинув 9 вересня 1949 р. Відтепер у нашому музеї зберігаються його чоботи, що мають неабияку легенду [34]. У червні 1947 р. сотня прорвалася на територію УРСР. Напередодні переходу кордону Стебельський залишив свої чоботи у сестри зв'язкового УПА Євгена Собка в м. Загір'я на Лемківщині (нині територія Польщі) і вже за ними не повернувся. На початку 2000-х рр. Євген Собко приїздив у с. Нагірне (Самбірський район, Львівська область) на святкування «Лемківської варти» і вирішив віддати чоботи станичному Самбірської станиці Всеукраїнського братства вояків ОУН–УПА ім. генерала Т. Чупринки М.Я. Петрущак. Завдяки роботі наших співробітників, які здійснили поїздку до м. Самбір у грудні 2015 р., тепер вони представлені в головній експозиції Меморіалу.

У ході відрядження до Івано-Франківська науковцям удалося відшукати матеріали ще однієї родини переселенців. Їх зберігав очевидець подій В.В. Бак. У 1939 р. радянська влада відібрала в заможної родини Баків майже всю землю. З початком німецько-радянської війни с. Вільні Грузки було окуповано й потерпало як від нацистів, так і від нападів вояків Армії Крайової. Із приходом радянських військ батька мобілізували. Він загинув 20 квітня 1945 р. у боях на території Польщі. А 27 квітня 1947 р. родину Баків (матір і трьох дітей) виселили з рідного села. Збиралися поспіхом, узяли найнеобхідніше. На згадку про родинну оселю збереглися підкова та дерев'яне колесо від візка, що використовувався для перевезення речей. Нині ці артефакти також знаходяться в основній експозиції [35; 36].

Зібрані науковцями під час відряджень матеріали лягли в основу нового тематичного блоку «На перехресті війни та миру» в експозиції залу, що розповідає про вигнання нацистів із території України.

Яким би складним не було питання діяльності дивізії СС «Галичина» в роки Другої світової війни, його потрібно піднімати й розкривати для відтворення правди і представлення її відвідувачам музею.

У 2015 р. до фондів Меморіалу надійшли фото та документи воєнного та повоєнного періоду вояка дивізії СС «Галичина» С.П. Мовчана (53 одиниці), зібрані науковцями під час відрядження. Вони є свідченням складної долі українця з Івано-Франківщини, який був зарахований комісією з набору в дивізію і 4 місяці провів на підготовці в м. Тіроль (Австрія). Згодом дивізійники були перекинуті до м. Дембіце (Польща). Учасник бою під Бродами в липні 1944 р. Утікаючи, в Австрії потрапив у полон і в жовтні 1945 р. був поселений у таборі для військовополонених поблизу м. Ріміні (Італія). Потім були інші табори. З кінця 1940-х рр. проживав на території Великобританії. Лише в 1990-х рр. повернувся на Івано-Франківщину в рідне село [37].

Під час відрядження в 2016 р. до Львівської області науковці зустрілися з колишнім дивізійником Р.І. Шумським. Ще наприкінці 1939 р. юнак став співорганізатором молодіжного осередку ОУН в рідному місті Радехові. На світанку в неділю 22 червня 1941 р. він прокинувся від сильного гуркоту. Почалася німецько-радянська війна. Роман закінчив Львівський технікум зв'язку вже у м. Краків, куди було переведено навчальний заклад під час нацистської окупації. А потім – примусові роботи, втеча та повернення додому, участь у національно-визвольному русі. Згодом, задля уникнення арешту гестапо, вступив до дивізії СС «Галичина». На нього чекав військовий вишкіл та участь у бою біля м. Броди в 1944 р., поранення і радянський полон, втеча та подальша участь у національно-визвольній боротьбі. 19 грудня 1945 р. Роман був схоплений енкаведистами. За свою діяльність був засуджений і покараний. З того часу минуло багато років. Фотографія біля підбитого радянського танка в перші дні війни та інші світлини, які пан Роман люб'язно передав на довічне зберігання до нашого музею, перетворилися на свідків складної долі однієї людини і тих буремних подій у цілому [38]. Комплектування за цією темою триває.

За результатами відрядження 2016 р. до Львівської обл. фондозбірня музею вперше поповнилася матеріалами про долю священників Української греко-католицької церкви Я.Т. Муровича, С.В. Коломийця та І.М. Кубая. У досить складному становищі опинялися священнослужителі греко-католицької церкви в повоєнні роки. Багато хто зазнав репресій із боку радянської влади. Часто їх засуджували за антирадянську пропаганду, контакти з підпільною організацією ОУН та УПА, колабораціонізм, співробітництво з дивізією СС «Галичина» в роки війни.

Отець Я.Т. Мурович у роки німецько-радянської війни був старостою м. Радехів. Із приходом у 1944 р. радянської влади вдруге почалося спонування до переходу у православ'я. Святому отцю погрожували військовим трибуналом, згадуючи його службу па посаді сільського старости. Щоб уникнути арешту й далі виконувати душпастирські обов'язки, отець покинув своє

помешкання і переховувався по людях, не покидаючи парохії. Та це тривало недовго. 20 листопада 1946 р. о. Ярослава було зарештовано й засуджено до 18 років позбавлення волі. Покарання відбув сповна в таборах Воркути, Караганди, Красноярського краю та Іркутська. Помер духовний отець у 1974 р. з надією на відродження Української греко-католицької церкви [39].

Зазнав репресій із боку радянської влади й С.В. Коломиєць. На життєвому шляху священика – 10 років позбавлення волі, проте навіть у таборах він виконував обов'язки священнослужителя. Донька передала до музею посвідку викладів (залікова книжка), свідоцтво про закінчення Львівської богословської академії, переселенський квиток, листи, фото та інші матеріали [40].

Ув'язнення оминуло І.М. Кубая, який через відмову прийняття православ'я й переслідування НКДБ змушений був залишити церкву, але підпільно продовжував своє служіння, здійснював священні обряди. Священну книгу Євангеліє, книги Молитвослов (видання Ставропігійського інституту у Львові 1929 р. і 1902 р.), Іерейський часослов і «Чин тайни святого хрещення і миропомазання» (Друкарні іноків чину святого Василя Великого 1927 р. і 1921 р.), на престольний хрест, емність для зберігання елею і мира, а також інші матеріали передала до музею донька священика [41].

Реалії сьогодення вимагають залучення до наукового обігу нової інформації. У цьому плані перспективною та довгостроковою є співпраця з провідними архівними установами України, профільними архівами й музеями зарубіжжя з метою комплектування науково-допоміжного фонду копіями документів, які використовуватимуться для вивчення та презентації першоджерел, заповнять «прогалини» в експозиції, слугуватимуть науковцям вагомим підґрунтям у дослідницькій роботі. У ході наукових досліджень для здобуття повної достовірної інформації співробітники Меморіалу звертаються до архівних інституцій.

Так, для підготовки науково-документального видання «Україна. Хроніка визволення: дослідження, документи, свідчення» упродовж року були опрацьовані першоджерела за темою «Окупаційний режим в Україні у 1941 – 1944 рр.». Документи, виявлені в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України й обласних архівах України, містять інформацію про дати окупації і звільнення населених пунктів від нацистів, кількість осіб, вивезених на примусові роботи до Німеччини, кількість осіб, знищених під час каральних акцій та збитки, завдані окупаційною владою. Усі опрацьовані документи на електронних носіях та завірена архівна копія документа з Державного архіву Миколаївської області передані до науково-допоміжного фонду музею і надалі будуть використовуватися співробітниками в науково-дослідницькій роботі задля об'єктивного висвітлення реалій минулого.

Для отримання якомога повнішої інформації про в'язнів нацистського концтабору Аушвіц, чії матеріали зберігаються у фондах музею та в архіві відділу, а також про в'язнів табору – учасників національно-визвольного руху в Україні, науковці музею звернулися до Національного музею Аушвіц-

Біркенау (м. Освенцим, Польща) з проханням надіслати відомості. Архів музею нараховує близько 39 тис. негативів фотографій новоприбулих в'язнів, які використовувалися табірною адміністрацією для обліку бранців перед нанесенням татуювань. Його співробітники надали відповідь на запит – поштою було надіслано електронні фото та документи щодо зазначених осіб, а також супровідний лист із стислими даними в'язнів.

Співпраця з архівними установами буде продовжуватися й надалі. Слід визнати, що окремі актуальні нині теми музейники зможуть показати лише за допомогою архівних джерел.

Меморіал уже багато років тісно співпрацює з експертно-фондовою радою з питань безоплатної передачі вилучених або конфіскованих культурних цінностей, обернених відповідно до закону в дохід держави. Таким чином, предмети музейного значення, які були вилучені співробітниками українських митниць, надійшли до фондозбірні музею – усього 324 одиниці. Зокрема радянські нагороди та нагородні документи, грамплатівки, швацька машинка, фотографії, зроблені німецькими вояками під час Другої світової війни, нагороди Третього райху. Хочеться виокремити колекцію патефонів (13 од.), виготовлених переважно у Великобританії, Франції та Німеччині в 30 – 40х рр. ХХ ст. Ці оригінальні експонати, разом із кількома радянськими патефонами з нових надходжень, одразу були представлені на виставці «Родинна пам'ять про війну: Збережено» в реліквійно-образній композиції «День Перемоги», яка стала епілогом виставки та повернула нас у травень 1945 р., коли весь світ святкував перемогу над нацизмом у Європі.

У результаті співпраці Меморіалу з пошуковцями та пошуковими організаціями до фондозбірні були передані залишки озброєння та спорядження, знайдені в землі на місцях колишніх боїв у районі с. Гнатівка Новгород-Сіверського району Чернігівської області (47 од.) і на кордоні Київської та Житомирської областей (16 од.).

Члени спеціальної пошукової групи «Вертикаль» Українського благодійного фонду пошуку «Пам'ять» передали до музею десять солдатських медальйонів, знайдених біля останків бійців у с. Перевіз Васильківського району Київської області. Науковцям музею вдалося з'ясувати місцезнаходження родичів М.Є. Артамонова, М.І. Захаренка, Г.І. Мухи й М.С. Неповинного (уродженців Ставропольського краю РФ) та Я. Абдулаєва (уродженця республіки Таджикистан). Інші записки виявилися незаповненими.

Певний пласт музейних джерел містить колекція розформованого народного музею «Пагорб Слави» (Личаківське кладовище, м. Львів). Розпочато роботу з його впорядкування, дослідження та наукового атрибутування матеріалів. До фондів уже надійшли 8 комплексів матеріалів загиблих у 1944 р. учасників Другої світової війни.

Плідними результатами увінчується робота музейників із колекціонерами. У 2016 р. співробітники музею тісно співпрацювали з дослідником

історії війни та колекціонером Д.О. Пірклом, який передав до фондозбірні музею 86 од. Це унікальні матеріали Третього райху, які розповідають про роль України у Другій світовій війні, зокрема документи, фото, книги, листи, поштові листівки, поминальні картки військовослужбовців Вермахту. Серед них Карта-схема (копія) «Siegesszug der 13.Pz.Div. Ostfeldzug 1941» (Переможне просування 13-ї танкової дивізії Вермахту. Східний похід 1941 р.) 1941 р. Книжки «Dokumente zur Vorgeschichte des Krieges» (Документи про передісторію війни) 1939 р., що містить текст документа № 348 «Договір про ненапад між Німеччиною та Союзом Радянських Соціалістичних Республік. 23 серпня 1939 р.». «Bilder-Wörterbuch zur Verständigung ohne Sprachkenntnisse» (Ілюстрований словник для розуміння без знання мови) та «Russisch-Ukrainischer Sprachführer» (Російсько-український розмовник) 1940-х рр. Ці матеріали вже були використані на сторінках музейних видань та можуть зайняти гідне місце в експозиції музею.

Однією з традиційних форм комплектування є закупка. Згідно з річним планом закупівлі музейних предметів у 2016 р. скарбницю поповнили дві графічні роботи українського художника, графіка, свідка звільнення нацистських таборів смерті Зиновія Толкачова – «Третє листопада 1943 р.» 1945 р. та «Матері» 1945 р. із серії «Майданек» [42; 43].

Суспільно-політичні процеси в країні вимагають від науковців музею нових напрямів та шляхів комплектування. Від початку буремних подій на території України музейники ведуть системне збирання, облік та зберігання матеріалів із теми «Захисту суверенітету і незалежності України. Початок ХХІ ст.». Наразі розроблено державний інвестиційний проект, що передбачає створення на території Меморіалу музею АТО, який збиратиме артефакти, акумулюватиме, досліджуватиме й аналізуватиме інформацію, писатиме історію подій та інтерпретуватиме її музейними засобами.

Нині зібрано 3439 од. музейних предметів (1904 од. основного та 1534 од. науково-допоміжного фонду): однострої, військово спорядження, обереги, документи, особисті речі учасників подій, залишки зброї, військова техніка тощо. Усі ці предмети, безперечно, унікальні. Вони належать непересічним людям із неординарними долями, серед яких 19 Героїв України та 9 Народних Героїв України.

Із них слід виокремити комплекси матеріалів Героя України захисника ДАПу Є.М. Межевікіна, речі загиблого Героя України І.І. Зубкова.

У 2016 р. до музею надійшли матеріали Народних Героїв України, зокрема О.Г. Чапкіна – навідника-оператора танка Т-64 93-ї окремої механізованої бригади Збройних сил України, Т.О. Коцюби – священика греко-католицької церкви, військового капелана, загиблого «кіборга» Є.П. Подолянчука, І.А. Мунаєва – командира Міжнародного миротворчого батальйону імені Джохара Дудаєва, військового хірурга О.В. Зеленюка.

Значне місце в колекції посідають авторські фотодокументи із зони бойових дій. Упродовж 2015 – 2016 рр. фотофонд музею поповнився роботами за

темами «Революція Гідності», «Анексія Криму», «Антитерористична операція на Сході України» фотокорів Сергія Лойка, Євгена Лукацького, Максима Дондюка, Богдана Россинського, фотосвітлинами, зробленими волонтерською групою «Український мілітарний портал», та аматорськими фото. Вони стали своєрідним літописом тих подій.

Прапор здавна був символом мужності й відваги для захисників рідної землі. Частиною колекції стали прострілені кулями, вицвілі під пекучим сонцем, пропахлі порохом українські державні прапори, що надійшли із зони бойових дій на Сході України. Переважна більшість експозитів уже були представлені відвідувачам музею на 10 виставкових проектах. Збір матеріалів триває.

Необхідно виділити ще один важливий аспект комплектування. Це – наукова атрибуція музейного предмета та складання бойового шляху учасника війни (довідкова картка). Перш ніж потрапити до фондів, нові надходження ретельно вивчаються науковцями відділів разом із працівниками відділу науково-фондової роботи. Музейний предмет досліджується з різних точок зору, уточнюється походження, датування, супровідна інформація (легенда). Важливо також не втратити історію виявлення предмета та той шлях, яким він потрапив до музейної колекції (фіксація історії комплектування). Найбільш повне вивчення та атрибуція музейного предмета необхідні для його подальшого використання у виставковій та науково-дослідній роботі. Щоб скласти необхідну наукову документацію, науковцям доводиться ретельно вивчати різну наукову та довідкову літературу, робити запити до архівів. Це дуже копітка, серйозна справа. Певні вимоги до складання наукової документації на музейний предмет висуває комп'ютерна програма, яка вимагає чіткого, уніфікованого описання предмета.

Слід зазначити, що в найближчі кілька років згідно з концептуальними засадами науково-фондової роботи до 2020 р. пріоритетними напрямками наукового комплектування буде збір музейних предметів, які висвітлюють такі теми:

- депортації населення 1939 – 1941 рр. (політика радянської влади щодо українців, поляків та ін.);

- питання воєнної антропології, проблеми соціальної та гендерної історії й політики;

- суспільно-політичні та соціально-економічні процеси в УРСР наприкінці 20-х та в 30-ті рр. ХХ ст.;

- голодомори 1932 – 1933 та 1946 – 1947 рр.;

- державотворчі процеси в Україні: 1939 – 1941 та 1944 – 1945 рр.;

- українсько-польський конфлікт. Трансфер;

- проблемні теми історії України в роки Другої світової війни, недостатньо представлені у фондовій колекції (радянський, нацистський, румунський та угорський окупаційні режими; будні окупаційного життя в Україні; геноциди, депортації, репресії та переслідування за етнічною ознакою; колабораціонізм; мобілізаційні процеси в Україні; репресії в середовищі

Червоної армії та проти цивільного населення; втрати України, зокрема людські, матеріальні та культурні тощо);

- історію українського самостійницького руху напередодні, у роки Другої світової війни та в повоєнний період;

- польський рух Опору в Україні;

- українці в арміях країн антигітлерівської коаліції (Великобританія, США) та антикомінтернівського блоку (Німеччина, Угорщина, Румунія);

- культурне і церковне життя в роки війни (діяльність духовенства та релігійних громад);

- повоєнні соціально-побутові фактори: проблеми воїнів-інвалідів, дітей-сиріт;

- історію військового полону та діяльності нацистських концтаборів;

- «образ ворога» з погляду людини ХХІ ст.;

- питання історичної пам'яті та комеморативних практик про війну в Україні;

- переваги загальноцивілізаційних, гуманістичних цінностей над ідеологічними, расовими та релігійними;

- злочинна сутність війн, будь-яких терористичних та інших військово-насильницьких заходів;

- важливість збереження миру в світі та консолідації в суспільстві.

Отже, одним із основних завдань комплектування є поповнення колекції музею необхідними матеріалами з метою подальшого розвитку історичної науки. Друге, спеціальне завдання, – забезпечення оригіналами експозиції та виставок. У іншому випадку музей змушений використовувати копії, допоміжні матеріали або матеріали тимчасового зберігання, що знижує рівень його експозиційної роботи.

Зусилля співробітників Меморіального комплексу скеровуватимуться на те, щоб максимально спрямувати дослідницьке поле в україноцентричний формат, у фарватер гуманітарного виміру війни та експозитарного відображення історії України під час Другої світової війни.

Джерела та література:

1. Особова справа Тернавського І.А. – КН-263173. – Д-65808. – КН-263200. – Д-65833. // Фонди НМІУДСВ.
2. Особова справа Степанова Ф.Ф. – КН-264472. – Д-66622. – КН-264492. – Д-66642. // Фонди НМІУДСВ.
3. Особова справа Нефьодова А.І. – КН-260604. – Д-64173. – КН-260617. – Д-64186. // Фонди НМІУДСВ.
4. Особова справа Купріянова О.І. – КН-265816. – Д-67198. – КН-265822. – Д-67204. // Фонди НМІУДСВ.
5. Особова справа Пахальчука Ф.Є. – КН-260732. – Д-64290. – КН-260767. – Д-64325. // Фонди НМІУДСВ.
6. Особова справа Лободи Т.Т. – КН-265956. – Д-67302. – КН-265958. – Д-67304. // Фонди НМІУДСВ.

7. Особова справа Приходька П.Р. – КН-265968. – Д-67313. – КН-265970. – Д-34106. // Фонди НМІУДСВ.
8. Особова справа Галецького В.А. – КН-260883. – Д-64425. – КН-260898. – Д-64440. // Фонди НМІУДСВ.
9. Особова справа Силяви Б.В. – КН-264171. – Д-66504. – КН-264184. – Д-66517. // Фонди НМІУДСВ.
10. Особова справа Захарченка Г.М. – КН-266951. – Д-67706. – КН-266961. – Д-67716. // Фонди НМІУДСВ.
11. Документи з архіву учасника національно-визвольного руху провідника ОУН Михалевича А.С. – КН-261360. – Д-64771. – КН-261381. – Д-64792; КН-262190. – Д-65232. – КН-262198. – Д-65240; КН-268080. – Д-68080. – КН-268089. – Д-68089. // Фонди НМІУДСВ.
12. Листівка «Христос Воскрес – Воскресне Україна!» 1940-ві. – КН-261972/1. –Л-8636/1. // Фонди НМІУДСВ.
13. Листи Осьмака К.І. – КН-263906. – Д-66255. – КН-264064. – Д-66413. // Фонди НМІУДСВ.
14. Генеральний каталог. – Кіргінцев І.Ю. // Фонди НМІУДСВ.
15. Генеральний каталог. – Кудря І.І. // Фонди НМІУДСВ.
16. Генеральний каталог. – Сердюк М.В. // Фонди НМІУДСВ.
17. Лист Гедзь Наталії Семенівни, доньки Гедзя Семена Мартиновича, до співробітників Національного музею історії України у Другій світовій війні. 10.07.2015. – КН-262980. – Д-65745. // Фонди НМІУДСВ.
18. Генеральний каталог. – Брановицький І.Є. // Фонди НМІУДСВ.
19. Генеральний каталог. – Брановицький Є.І. // Фонди НМІУДСВ.
20. Генеральний каталог. – Мина К.П. // Фонди НМІУДСВ.
21. Рушник вишитий Сутули Є.Д. 1940 – 1950-ті. – КН-258857. – РТ-3627. // Фонди НМІУДСВ.
22. Генеральний каталог. – Кикоть З.Д. // Фонди НМІУДСВ.
23. Облікові картки та медичні довідки остарбайтерів із Радянського Союзу. – КН-268272/1-13. – Д-68134/1-13. – КН-268276. –Д-68138. // Фонди НМІУДСВ.
24. Генеральний каталог. – Строева Н.М. // Фонди НМІУДСВ.
25. Дрейдл. 1930-ті – 1940-ві рр. – КН-262658. – РМ-2228. – КН-262659. –РМ-2229. // Фонди НМІУДСВ.
26. Генеральний каталог. – Підгурський К.В. // Фонди НМІУДСВ.
27. Генеральний каталог. – Старцера П.О. // Фонди НМІУДСВ.
28. Наволочка на подушку Леочко (Барабаш) Тетяни Василівни. 1953. – КН-268335. – РТ-3945. // Фонди НМІУДСВ.
29. Глечик. 1940-ві. – КН-268352. – РР-2591. // Фонди НМІУДСВ.
30. Сардак Гоянюка В.І. 1940-ві. – КН-264670. – РТ-3716. // Фонди НМІУДСВ.
31. Лампа гасова Гоянюка В.І. 1930-ві. – КН-264671. – РР-2496. // Фонди НМІУДСВ.
32. Генеральний каталог. – Русиняк П.Й. // Фонди НМІУДСВ.
33. Фотолістівка. Єпископ Йосафат Коциловський [1930-ті]. – КН-264355. –Філ-2765. // Фонди НМІУДСВ.
34. Чоботи Стебельського Степана («Хрін»). – КН-266029/1,2. – РШ-1340/1,2. // Фонди НМІУДСВ.
35. Підкова Бака В.В. [1940-ті]. – НД-29610. // Фонди НМІУДСВ.
36. Колесо дерев'яне до візка Бака В.В. [1940-ті]. – КН-264351. – РД-263. // Фонди НМІУДСВ.
37. Генеральний каталог. – Мовчан С.П. // Фонди НМІУДСВ.
38. Генеральний каталог. – Шумський Р.І. // Фонди НМІУДСВ.

39. Генеральний каталог. – Мурович Я.Т. // Фонди НМІУДСВ.
40. Генеральний каталог. – Коломиєць С.В. // Фонди НМІУДСВ.
41. Генеральний каталог. – Кубай І.М. // Фонди НМІУДСВ.
42. Автолітографія. Третє листопада 1943 р. 1945. – КН-268861. – ОМ-3611. // Фонди НМІУДСВ.
43. Автолітографія. Матері. 1945. – КН-268862. – ОМ-3612. // Фонди НМІУДСВ.

© **Жанна ОЧЕРЕТЯНА**

АНАЛИЗ РАБОТЫ НАЦИОНАЛЬНОГО МУЗЕЯ ИСТОРИИ УКРАИНЫ ВО ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЕ ПО НАУЧНОМУ КОМПЛЕКТОВАНИЮ ЗА 2014 – 2016 гг.

Подведены итоги научного комплектования Национального музея истории Украины во Второй мировой войне за 2014 – 2016 гг., произведен сравнительный анализ. По тематическому принципу проанализированы новые поступления, которые дополнили фондовую коллекцию на протяжении последних трех лет и стали источником для дальнейшего исследования истории войны, а также уникальными экспозитами в экспозиционном пространстве музея. Определены направления дальнейшего комплектования фондовой коллекции с учетом реалий и потребности в обществе.

Ключевые слова: *Вторая мировая война, Национальный музей истории Украины во Второй мировой войне, музейный предмет, комплектование.*

© **Zhanna OCHERETIANA**

ANALYSIS OF THE WORK OF THE NATIONAL MUSEUM OF THE HISTORY OF UKRAINE IN THE SECOND WORLD WAR IN SCIENTIFIC ACQUISITION FOR 2014 – 2016

Summed up the results of the scientific acquisition of the National Museum of the History of Ukraine in the Second World War for 2014 – 2016, made the comparative analysis. Thematically analysed the new arrivals things, which replenished the museum fund collection for the past three years and started as a source for further study of the history of war and as unique exhibits in the exhibits museum space. Identified the directions of further acquisition of fund collection taking into account the realities and requirements of society.

Keywords: *Second World War, National Museum of the History of Ukraine in the Second World War, museum exhibit, acquisition.*